

XVI. YÜZYIL BURSA ALİMLERİ VE ARAP DİLİNE KATKILARI

Mehmet YALAR*

ÖZET

Bu çalışmada XVI. Yüzyıl Bursa alimlerinin kısa biyografileri ile Arap diline dair eserleri incelenerek bu dile olan katkıları ortaya konulmak ve Bursa'nın ilim tarihindeki yerine bu zaviyeden ışık tutulmak istenmiştir. Bu çerçevede toplam sekiz alim ve Arap diliyle ilgili olarak yazdıkları otuz iki eser tespit edilmiş olup eserlerin büyük ölçüde günümüze kadar geldiği görülmüştür.

SUMMARY

The Scholars of Arabic in XVIth Century in Bursa and Their Works

In this article, the brief biographies of scholars from the XVIth century Bursa and their works concerning the Arabic language have been investigated. In doing this, their contributions to Arabic language are brought into light. Altogether eight scholars and their thirty two works concerning Arabic language have been found in the literature and most of them have reached to us today.

Kuruluş sürecinde Osmanlı Devleti'nin hem siyasi hem de ilmi yapılanmasında belirleyici rol oynayan Bursa'nın yetiştirdiği alimlerin, konumuz olan Arap diline katkılarının, bundan önceki makalemizde ele aldığımız XV. yüzyıl ile sınırlı kalmadığı, sonraki yüzyıllarda da devam ettiği görülmektedir. Bu realiteden hareketle, bu kez XVI. yüzyılda Bursa ilim muhitinde yetişen ve ilmi faaliyetlerini burada sürdüren alimlerin kısa biyografileri, ilmi kariyerleri ve Arap diline dair ortaya koydukları eserleri ele alınarak Bursa'nın Türk ve İslam ilim tarihindeki yerine bir nebze ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Bu çerçevede saptanabilen ve vefat tarihlerine göre ele alınan başlıca alimler şunlardır:

A-YA'KUB B. SEYDİ ALİ (ö.931/1524)

Döneminin belli başlı alimlerinden tahsilini tamamladıktan sonra, önce Bursa Hamza Bey Medresesi'ne, daha sonra da sırayla Yıldırım Bayezid, Sultaniye ve Muradiye medreselerine müderris olarak atanmıştır. Bursa'nın bu medreselerinde uzun yıllar müderrislik yaptıktan sonra Bursa dışında da bir iki yerde görev yapmış ve emekliye ayrılmıştır. Daha sonra hacca gitmiş ve dönüşte vefat etmiştir.

ESERLERİ

Arap dili alanında derin bir vukuf sahibi olduğunu ortaya koyan başlıca eserleri şunlardır:

1. el-Mutarrazî'nin nahiv ilmine dair el-Misbâh adlı eserinin dibacesi ile ilgili, Mecdî'nin tabiriyle "Dibace Şerhi" diye meşhur şerhe, Ferâid adıyla yazmış olduğu kapsamlı ve kıymetli bir şerh.¹

Katib Çelebi, adı geçen dibace şerhi hakkında, "fazilet sahiplerinden birine ait" ifadesini kullanarak şarihın adından söz etmemektedir ki, diğer kaynaklarda da aynı durum söz konusudur.²

* Yard. Doç. Dr., U.Ü. İlâhiyat Fakültesi Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı

¹ Mecdî, Mehmed, Terceme-i Şakaik, İst. 1989/1409, 328

Bu eseri haşîye olarak niteleyenler de olmuştur ki, bir şerhe yazılmış olması hasebiyle bu niteleme daha tutarlı gözükmetedir. Ayrıca, Taşköprüzade ve Mecdi, eseri överek, öğrencilerin sıkça başvurdukları ve ilgi duydukları vazgeçilmez bir kaynak olarak nitelemektedirler.³ Bu özelliğinden dolayı olsa gerektir ki, esere, Muhammed b. İbrahim el-Hanbelî el-Halebî tarafından "en-Nabdu'l (veya en-Nakdu'l)-Celî 'alâ şerhi İbn Seydî 'Alî" adında çok kapsamlı bir haşîye yazılmıştır. Eserin değişik kütüphanelerde nüshaları mevcut olup bazıları şunlardır:

Bursa İnebey Eski Eserle Kütüphanesi nr.1528 492-7.

Süleymaniye Kütüphanesi Carullah Böl. nr. 2040

Köprülü Kütüphanesi, III, 591⁴

Topkapı Sarayı Müzesi, nr.772.6 K. 1129⁵

Antalya Kütüphanesi, nr. 07 EL 2936/808

2. Sahn müderrislerinden Kara Seydi-i Hamidî (ö.912/1505)'nin, Seyyid Şerif'e ait el-Miftâh şerhine yönelik itiraz mahiyetindeki sorularına verdiği cevapları havi bir eser.⁶

3. Muhtasarı Mir'atî'l-Cinân adlı edebî bir eser

Eserin bir nüshası Köprülü Kütüphanesi, II, 330/16 numarada kayıtlıdır.

B-MUHAMMED MUHYİDDİN VEFAÎ (ö.940/1533)

Bu zat, aslen Muğlalı olmakla birlikte tahsilini tamamlayıp bazı medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Bursa Ferhadiye Medresesi Müderrisliği'ne atanmıştır. Daha sonra tarikata meylederek Zeyniye tarikatının Vefaiye kolu şeyhi olan Şeyh Vefai'ye intisap etmiş ve Bursa'da vefat edip Zeyniler Dergâhı'nda defnedilmiştir.

ESERLERİ

Kaynaklarda Arap diline dair olarak şu iki eserine yer verilmiştir:

1. Tehzîbu'l-Kâfiye

Mecdi, bu eserden ve ikinci maddede yer verdiğimiz şerhinden büyük bir övgüyle söz etmektedir.

2. Şerhu Tehzîbi'l-Kâfiye

Bunu birinci eserine şerh olarak kaleme alan Vefai'nin değişik dallarda birkaç eserinden daha söz edilmektedir.⁷

C- IŞIK (AŞIK B.) KASIM İZNIKİ (ö.945/1538)

Bursa'nın İznik ilçesinde doğdu ve döneminin alimlerinden tahsilini tamamladı. Daha sonra, geleneğe uygun olarak, önemli ve yüksek mevkilerden sayılan Balat Medresesi, İnegöl Medresesi ve Edirne Taşlık Medresesi'nde sırayla müderrislik yaptı. Taşlık Medresesi'nde müderris iken emekliye ayrıldı. Edirne'de vefat edip burada defnedildi.⁸ Kimi kaynaklarda bu zatın adı, Aşık b. Kasım el-İznikî er-Rûmî olarak yer almıştır.⁹

ESERLERİ

Nahivci olarak nitelenen İznikî'nin Arap diline dair şu iki eserinden söz edilmektedir:

² Katib Çelebi, Keşfuzzunun, II, 1709, İst. 1362/1943; Taşköprüzade, Isamuddin Ahmed b. Mustafa, Şakaik-i Nu'maniyye (tah. Ahmed Suphi FURAT), 314, 315, İst. 1405/1985; Mecdi, a.g.e., 328

³ Taşköprüzade, a.g.e., 314, 315, İst. 1405/1985; Mecdi, a.g.e., 328, 329

⁴ Köprülü Kütüphanesi Yazma Eserler Katalogu (Hazırlayanlar:ŞEŞEN,Ramazan, İZGİ,Cevat, AKPINAR, Cemil. Takdim eden: İHSANOĞLU, Ekmeleddin), I-III, İst. 1406/1986

⁵ Topkapı Sarayı Müzesi Arapça Yazma Eserler Katalogu, (Hazırlayan: KARATAY, Fehmi Erdem), I-IV, İst. 1969

⁶ Keşfuzzunun, II, 1765, İst. 1362/1943; Taşköprüzade, a.g.e., 314, 315, İst. 1405/1985; Mecdi, a.g.e., 329; Mehmed Süreyya Bey, Sicill-i Osmani, V, 1679, İst. 1996; Baltacı, Cahid, Osmanlı Medreseleri, 388, İst. 1976

⁷ Taşköprüzade, age, 485, 486; Mecdi, age, 480; Keşfuzzunun, II, 1373; Bursalı, Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, II, 17, İst. 1333; Mehmed Süreyya, age, IV, 1107; Baltacı, age, 139

⁸ Taşköprüzade, Şakaik, 283, Beyrut, 1395/1975; Mecdi, age, 475

⁹ Kahhâle, Omer Rida, el-Mustedrek 'lâ Mu'cemi'l-Muellifin, 315, Beyrut, 1408/1988

1.İ'rabu'l-'Avamil veya Mu'ribu 'Avamili'l-Curcanî

Eser, Abdulkahir el-Curcânî'nin ünlü el-'Avâmilu'l-Mie'si üzerine yazılmış bir şerhtir.¹⁰

Değişik nüshalarının bulunduğu bazı kütüphaneler şunlardır:

Tokapı Müzesi Kütüphanesi nr.7636 R. 1796; Köprülü Kütüphanesi nr. III, 590/4; İzmir Milli Kütüphanesi nr. II, 1856/2¹¹

2.Ta'likat 'alâ Şerhi's-Semerkindiyye

Eser, Ebu'l-Kasim b. Ebi Bekr el-Leysî es-Semerkindî'nin er-Risâletu's-Semerkindiyye diye ün yapan Ferâidu'l-Fevâid ('avâid) li Tahkîki Ma'ani'l-İsti 'arah veya kısaca el-Ferîde adlı eserine 'Isâmuddîn İbrahim b. Muhammed b. 'Arabşah el-İsferâinî'nin yazdığı şerhin haşiyesi mahiyetindeki ta'liklerden ibarettir.¹²

Eserin yazma bir nüshası, Fihrisu'l-Belâğah bi'z-Zâhiriyyah nr.213, 214'de kayıtlı bulunmaktadır.¹³

D-FENARİZADE MUHYİDDİN ÇELEBİ (ö.954/1548)

İlk Osmanlı Şeyhulislamı Bursalı Molla Şemsuddin Fenari'nin oğlu Yusuf Bali'nin, Rumeli Kadiaskeri olan oğlu Alâeddîn Ali'nin oğlu olup Bursa doğumludur. Şakaik mütercimi Mecdi'ye göre ise bu zat, Alâeddîn Ali'nin torunu, yani Muhammed'in oğludur.¹⁴ Şemseddin Sami de, bu zatın, Muhammedşah Fenari'nin oğlu olduğunu söyler.¹⁵ İlk tahsilini yaptığı babasının yanı sıra, Hatipzade ve Efdalzade gibi alimlerden de okuyarak tahsilini tamamlamıştır. Bu zat, Fenarizade diye ün yapmış ve on üçüncü şeyhulislam olmuştur. Uzun yıllar Bursa Sultaniye Medresesi'nde müderrislik yapmış olup talebeleri arasında Taşköprüzade gibi ünlü alimler de bulunmaktadır.¹⁶

ESERLERİ

Muhtelif kitaplara yazdığı şerh ve haşiyelere ek olarak, kaynaklarda Arap diline dair şu eserlerine yer verilmiştir:

1. Haşiyeye 'alâ Şerhi'l-Germiyânî li'l-Miftâh

Sekkâkî'nin ünlü Miftâhu'l-'Ulûm'una el-Germiyânî'nin yazdığı şerhin haşiyesidir.¹⁷

2. Haşiyeye 'alâ şerhi's-Seyyid 'ale'l-Miftâh

Miftâhu'l-'Ulûm'a Seyyid Şerif'in yazdığı şerhin haşiyesi olan bu eserden Şakaik mütercimi Mehmed Mecdi büyük bir övgüyle söz etmiştir.¹⁸ Eser, konusu itibariyle belagat ilmine dair olup bir nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Kınalızade Mehmed Efendi Böl. 447 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

3. Hâşiyeye 'alâ Şerhi't-Teftâzânî li Miftâhi'l-'Ulûm

Sekkâkî'nin adı geçen eserine Sa'deddin Teftâzânî'nin yazdığı şerhe yazılmış bir haşiyedir. Fenarizâde'nin belagat ilmine olan büyük ilgisi ve engin vukufunu ortaya koyan eserlerden biri olan bu eserin, İzmir Milli Kütüphanesi, II, 1747/8 numarada kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır.¹⁹

4. Hâşiyeye 'ale'l-Misbâh Şerhi'l-Miftâh

¹⁰ Keşfuzzunun, II, 1179; Kahhâle, age, 315; Mu'cemu'l-Muellifîn, VIII, 95, Beyrut, ts.

¹¹ Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Katalogu, I-IV, İst. 1969; Köprülü Kütüphanesi Yazmalar Katalogu, I-III, İst. 1406/1986; İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Katalogu, (Hazırlayan: YARDIM, Ali), I-III, İzmir, 1997

¹² Kahhâle, el-Mustedrek, 551

¹³ a.es., 551

¹⁴ Mecdi, a.g.e., 382

¹⁵ Sami, Şemseddin, Kamusu'l-A'lâm, İstanbul, 1316, VI, 4232

¹⁶ Taşköprüzade, a.g.e. 384, 385;; Altunsu, Abdülbaki, Osmanlı Şeyhulislamı, 25-27, Ankara, 1972; Baltacı, age, 168; D.İ.A., XII, 339, 340 İst. 1995

¹⁷ Kahhale, el-Mustedrek, 780

¹⁸ Keşfuzzunun, II, 1766; Mecdi, age, 388

¹⁹ İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Katalogu, II, 87, İst. 1997

el-Mutarrazî'nin Miftah üzerindeki el-Misbâh adlı ünlü şerhine yazılmış bir haşiye olan bu değerli eserin bir nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Molla Fenari Böl. 133 numarada kayıtlıdır.

Fenarizade, Miftah'ın şerhlerini özel ilgi alanı haline getirerek adı geçen dört önemli şerhe haşiyeler yazmak suretiyle, hem Arap dili belagati alanındaki meharetini ortaya koymuş hem de bu alana üst düzeyde katkı sağlamıştır.

5. Risâletü'l-Latâif

Bu eser, Arap dili edebiyatıyla ilgili on iki sayfalık bir risale olup bir nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mehmed Efendi Böl. 5368 numarada kaydı bulunmaktadır.

E-TAŞKÖPRÜZADE ISAMUDDİN AHMED (ö.968/1561)

Döneminin çok yönlü alimlerinden olduğu, eserlerinden anlaşılan bu zat, Taşköprüzade unvanıyla en çok ünlenen kişi olup 901/1495 Bursa doğumludur. Bursalı bir ilim ocağının çocuğu olması hasebiyle burada küçük yaşlarda önce babasından Arapça dersleri almaya başlamış, daha sonra Bursa'da müderrislik yapan ve Teftâzânî'nin Mutavvel'i ile ilgili bir risalesi bulunan amcası Kıvamuddin Kasım'ın yanında okumaya devam etmiştir. Hocaları arasında Fenarizade Muhyiddin Efendi, Mirim Çelebi ve Yavuz döneminin kadiaskerlerinden olan Seydi Efendi gibi şahsiyetler de bulunmaktadır.

Başta Bursa, İstanbul ve Edirne olmak üzere, 932/1525 yılından 962/1554 yılına kadar pek çok yerde müderrislik yaparak Arap dili ile ilgili ilimlerle diğer İslami ilimleri okutmuştur.²⁰

Aşağıda görüldüğü üzere, Arap dili alanındaki eserlerinin çokluğuna bakıldığında bu alanın alimlerinden sayılması gerektiğini düşündüğümüz Taşköprüzade'ye Corci Zeydan ve Brockelmann, bu hususu göz ardı ederek tarihçiler arasında yer vermişlerdir.²¹ Kategorik yerini belirlemedeki zorluk, ilmi kişiliğinin çok yönlü oluşunun önemli bir göstergesi olsa gerektir.

ESRLERİ

İki yüzün üzerinde olduğu söylenen eserleri, genellikle Arapça olup bunlardan Arap dili ile ilgili olanlar şunlardır:

1. Şerhu Miftâhi'l-'Ulûm

Pek çok ünlü dil alimi gibi, Taşköprüzade de, seleflerini örnek alarak Sekkâkî'nin Miftâhu'l-'Ulûm'una bu şerhi yazmıştır. Eserin bir nüshası, Kültür Bakanlığı Koca Rağıp Paşa Kütüphanesi 1459 numarada kayıtlıdır.

2. Hâşiya `alâ Şerhi'l-Miftâh li Seyyid Şerif

Seyyid Şerif'in el-Miftâh üzerindeki şerhine yazılmış bir haşiye olan bu eserin Köprülü Kütüphanesi, III, 487/1 numarada bir nüshası bulunmaktadır.

3. Şerhu'l-'Avâmili'l-Mieh li'l-Curcânî

Abdulkahir el-Curcânî'nin el-'Avâmil'inin şerhi olan bu eserin bir nüshası, Topkapı Müzesi 7645 K. 1150 ve Antalya Kütüphanesi Tekeli Böl. 535 numarada bulunmaktadır.

4. Miftâhu'l-İrab

Adından, nahiv ilminin irab konusuna dair olduğu anlaşılan eserin kütüphanelerde kaydına rastlanmamıştır

5. Hâşiya `alâ Evâili Şerhi's-Sa'd `ale'l-Miftâh

Sa'deddin Teftâzânî'nin Miftah'a yazdığı şerhin baş kısımları ile ilgili bir haşiye olduğu adından anlaşılan bu eserin de kütüphanelerde kaydına rastlanmamıştır.

6. Muhtasar fî `İlmi'n-Nahv

Nahiv ilmine dair kısa bir çalışma olduğu anlaşılan eserin kütüphanelerde kaydına rastlanmamıştır.

7. Arapça Şiirler

²⁰ Bursalı, age, I, 346; İ.A., XII/1, 42-44, İst. 1979; Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, II, 673-675, Ankara, 1983

²¹ Brockelmann, Carl, Geschichte der arabischen Literatur (GAL) , LEİDEN, 1949, II, 561; Zeydan, Corci, Tarihu Adâbi'l-Luğa'l-'Arabiyye, yy, ts., III, 338, 339

Taşköprüzade, Arapça nesrin yanında ileri derecede bir Arapça nazım melekesine de sahip olduğundan, bazı çalışmalarını manzum olarak kaleme almıştır. Bunlardan Adâbu'l-Bahs denilen munazara ilmine dair Manzume'si ile Ebussuud Efendi hakkında yazdığı Kaside (Berl.7939)'sini örnek vermekte yetiniyoruz.²²

8. Munyetu's-Şubbân fî Mu'aşeretî'n-Nisvân

Cinselliği konu alan edebi bir eser olup bir nüshası, Köprülü Kütüphanesi II, 1402 numarada kayıtlıdır.²³

9. □□□□ □□ □□ □□□□ "Ekseru min en yuhsa" tabiri üzerine bir Ta'lika

"Sayılamayacak kadar çok" anlamındaki bu Arapça ifadenin dil yönünden tahliline dair olduğu anlaşılan bu ta'likanın, Köprülü Kütüphanesi II, 1581 ve Bayezit Kütüphanesi Veliyuddin Efendi Böl. 3197 numarada kayıtlı birer nüshası bulunmaktadır.²⁴

10. Nuzhetu'l-Elhaz fî 'adami vad'i'l-Elfâzi li'l-Elfâz

Lafızların, lafızlar için vaz'edilemeyişi konu alan bu eserin bir nüshası, Bayezit Kütüphanesi Veliyuddin Efendi Böl. 3238 numarada kayıtlıdır.

11. Risâle fî Aksami'l-İsm

İsmin kısımlarını konu alan bu eserin, aynı kütüphane ve bölüm 3275 numarada bir nüshası mevcuttur.

12. Bahs fî "vav" sure, Hicr,15/4

Kur'an'ın onbeşinci (Hicr) suresinin dördüncü ayetindeki "vav" harfi ile ilgili olan bu incelemenin bir nüshası, Leiden1701 numarada kayıtlıdır.²⁵

13. Risaletu "el-Hamdu lillah"

"el-Hamdu lillah" ifadesiyle ilgili olan bu çalışmanın bir nüshası, Berlin 2277 numarada bulunmaktadır.²⁶

14. Risale fî Tahkîki Ef'ali't-Tafdîl

Hem sarf hem de nahvin önemli konularından olan ism-i tafdil ile ilgili bu eserin bir nüshası, Berlin 6889 numarada kayıtlı bulunmaktadır.²⁷

15. Risaletu Mesâliki'l-Halâs fî Mehâliki'l-Havâs

Teftazani ile Seyyid Şerif arasında müştak ve mürekkeb istiareler konusunda cereyan eden tartışmayla ilgili olan eserin bir nüshası, Berlin 7322 numarada kayıtlıdır.²⁸

16. el-İnsâf fî Muşâcereti'l-Eslâf

Aynı konuyla ilgili olan bu eserin de, Berlin 7323 numarada bir nüshası bulunmaktadır.²⁹

17. Fi'l-Muhâkeme Beyne Sa'diddîn ve Seyyid Şerif

Yine Teftazani ile Seyyid Şerif arasında, Miftah'ta yer alan bir mesele ile ilgili meydana gelen tartışmayı konu alan bu eserin bir nüshası, eb. 7324 numarada kayıtlıdır.³⁰

18. el-'Înâye fî Tahkîki'l-İsti'are bi'l-Kinâye

Beyan ilminin mekni istiare konusuyla ilgili olan eserin, eb. 7325 ve Garr. 572 numarada birer nüshası mevcuttur.³¹

²² Mektebu'l-Buhûsi ve'd-Dirasât, el-Mecmû'u'l-Kâmilu li'l-Mutûn, 164-166, Beyrut, 1418/1997; GAL, II, 562

²³ Köp.Ktp.Yzm.Es.Katalogu, II, 1402; GAL, II, 561

²⁴ Aynı katalog

²⁵ GAL, II, 561

²⁶ GAL, II, 561

²⁷ GAL, II, 561

²⁸ GAL, II, 561

²⁹ GAL, II, 561

³⁰ GAL, II, 561

³¹ GAL, II, 561, 562 (Burada yer alan eb. ve Garr. Kısaltmalarının açık şekillerine GAL'da yer verilmediği görülmüştür.)

Doğrudan Arap dili ile ilgili olan bu eserlerine ilaveten, dil ve muhteva bakımından edebî sayılabilecek başka eserleri de bulunmaktadır. Esasen Taşköprüzade'nin Arap diline olan katkısına, sadece bu dilin konularını ele alan eserlerden değil, onun, ikiyüz civarında eseri Arap dili literatürüne kazandırması noktasından hareketle bakmak yerinde olacaktır. Bu yönüyle, müstakil akademik çalışmalara alan teşkil ettiğini söylemek gerekir.

F- İZNIKLİ MUSTAFA EFENDİ (ö.968/1561)

İznikli Vahyi'nin oğlu olup döneminin alimlerinden tahsilini tamamladıktan sonra bir süre tezkirecilik yapmış, daha sonra ise, müderris olmuştur. Vefat edinceye kadar Bursa'da sırayla Kadri Efendi Medresesi, İsa Bey Medresesi, Kaplıca Medresesi ve Manastır Medresesi olarak bilinen Sultan Orhan Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

Bu zatın Arap diline katkısı, uzun yıllar müderrislik yapmak suretiyle olmuştur. Zira eser yazdığına dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.³²

G- AHMED B. MUHAMMED BURSEVÎ (ö.977/1569)

Bursalı Molla Arab'ın yeğeni ve öğrencisidir. Tahsilini amcasının yanı sıra, Yıldırım Müderrisi Fudayl Efendi, Sahn Müderrisi Bursalı Şeyhi Çelebi ve Ma'lul Emir Efendi nezdinde tamamlamıştır. Tahsilini müteakip ilk olarak Bursa'da Bayezid Paşa Medresesi Müderrisliği'ne atanmıştır. Daha sonra bir süre İstanbul'da Ca'fer Çelebi Medresesi'nde görev yapmış, ardından yine Bursa'da sırayla Ahmed Paşa, Kadri Efendi ve en son 971/1563 yılında Molla Yegan Medresesi'nde müderris olmuş ve bu görevde iken vefat etmiştir.³³

ESERLERİ

Arapça şiir yazacak ölçüde bu dilde temayüz etmiş ve yazdığı Selçuklu tarihini bu dilde kaleme almıştır. Arap diline dair eseri ise;

Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Miftâh'tır.

Seyyid Şerif'in Miftah üzerindeki şerhinin haşiyesi olan bu eserin bir nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi Böl. 2029 numarada kayıtlıdır.

H- VAHYİZADE MEHMED B. AHMED EL-İZNIKÎ (ö.1018/1609)

941/1534 yılında İznik'te doğmuştur. Tahsilini tamamladıktan sonra Üsküdar'da Atik Valide Daru'l-Hadis'inde müfessir, muhaddis ve vaiz olarak görev yapmış ve fazilet sahibi bir alim olarak anılmıştır.³⁴ Atâî, onun çok yönlü bir alim, Arap dili ilimlerinde ışık saçan bir güneş ve her ilim dalında baş vurulan bir merci olduğunu ifade etmektedir.³⁵

ESERLERİ

Atâî'nin verdiği bilgiden, birkaç değerli eseri olduğu anlaşılan Vahyizade'nin Arap dili ile ilgili yazdığı eser;

Mevâhibu'l-Edîb bi Şerhi Muğnillebîb'dir.

İbn Hişam'ın Muğnillebîb adlı ünlü eserine yazılmış çok kapsamlı, o ölçüde de değerli olarak kabul edilen ve altı ciltlik bir şerh olan³⁶ bu eserin, kütüphanelerde on yedi nüshası tesbit edilmiş olup altı ciltlik tam bir nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Yeni Cami Böl. 1093-1098 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

Katip Çelebi, altı ciltlik olduğunu söylediği eserden büyük bir övgüyle söz etmekte ve hicri 1006-1115 yılları arasında dokuz yılda yazıldığını müelliften naklen söylemektedir. Müellife dayandırdığı bilginin ise, eserin sonunda yer aldığını kaydetmektedir.³⁷ Bu eserin, bir ekip çalışmasıyla gün ışığına çıkarılıp basılması, ilim dünyasına önemli bir hizmet olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

³² Nev'izâde, Atâî, Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmiletî's-Şakâik, 20, İst., 1989; Mehmed Süreyya, age, IV, 1148; Baltacı, age, 297

³³ Atâî, age, 135; Baltacı, age, 317

³⁴ Mehmed Süreyya, age, III, 969

³⁵ Atâî, age, 598

³⁶ a.es., 598

³⁷ Keşfuzunun, II, 1753, 1754

- ALTUNSU, Abdalbaki, Osmanlı Şeyhulislamaları, Ankara, 1972
- ATÂÎ, Nevîzâde, Hadâiku'l-Hakâik fi Tekmiletî's-Şakâik, İstanbul, 1989□
- AKGÜNDÜZ, Hasan, Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi, İstanbul, 1997
- BALTACI, Cahid, XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, İstanbul, 1976
- BROCKELMANN ,Carl, Geschichte der arabischen Literatur (GAL), Leiden, 1949
- BURSALI, Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, İstanbul, 1333
- D.İ.A., Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1995, 1997
- ERGİN, Osman, Türk Maarif Tarihi, İstanbul, 1977
- İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Katalogu (Hazırlayan: YARDIM, Ali), (I-III), İzmir, 1997
- KAHHÂLE Ömer Rida, Mu'cemu'l-Muellifîn, Beyrut, ts.; el-Mustedrek 'alâ Mu'cemi'l-Muellifîn, Beyrut, 1408/1988
- KATİB ÇELEBÎ, Keşfuzzunûn, istanbul, 1362/1943
- Köprülü Kütüphanesi Yazmalar Katalogu (Hazırlayanlar: ŞEŞEN, Ramazan, İZGİ, Cevat, AKPINAR, Cemil. Takdim eden: İHSANOĞLU, Ekmeleddin), (I-III), İstanbul, 1406/1986
- MECDÎ, Mehmed, Terceme-i Şakâik (Şakâik-i Nu'maniyye ve Zeyilleri), İstanbul, 1409/1989
- MEHMED Süreyya, Sicill-i Osmanî, (Yayına hazırlayan: AKBAYAR, Nuri. Eski yazıdan aktaran: KAHRAMAN, S.Ali), İstanbul, 1996
- Mektebu'l-Buhûsi ve'd-Dirasât, el-Mecmû'u'l-Kâmilu li'l-Mutûn, Beyrut, 1418/1997
- SAMÎ, Şemseddin, Kamusu'l-A'lâm, İstanbul, 1316
- TAŞKÖPRÜZÂDE, Isamuddin Ahmed b. Mustafa, Şakâik-i Nu'maniyye (Tah. Ahmet Suphi Furat), İstanbul, 1405
- Topkapı Sarayı Müzesi Arapça Yazma Eserler Katalogu(Hazırlayan: KARATAY, Fehmi Erdem), (I-IV), İstanbul, 1969
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, Ankara, 1947
- ZEYDAN, Corci, Tarihu Adâbi'l-Luğa'l-'Arabiyye, yy, ts.